

УДК 63+366

DOI: 10.31733/17-03-2023-506-509

Олександра НОВАК

аспірант Навчально-наукового інституту

міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В наукових колах не існує єдиного визначення «національної безпеки». Еволюція поняття «безпеки» сягає від античності (Арістотель, Платон, Фулідід). У перекладі з грецької безпека означає «управління ситуацією». Арістотель пов'язував усвідомлення безпеки з самобереженням. В основоположній праці Платона «Політея» доведено, що ідеальною вважається держава, де є достаток, а не надлишок; кризові явища виникають у зв'язку з бажанням суспільства споживати та володіти предметами розкоші, яких немає у природних ресурсах країни що зумовлює завоювання нових територій, отримання бажаних ресурсів та задоволення надмірних потреб. Таким чином, Платон запропонував стан ідеальної держави, яка знаходиться в економічній безпеці.

Саме поняття безпеки почало вживатися з 1190 року (словник Робера) і означало стан спокою в душі людини. Англійський філософ Середньовіччя, Томас Гоббс, у праці «Левіафан» спирається на доробок Ніколо Макіавеллі, проголошуючи, що природним станом світу є стан війни, де існує постійна загроза конфлікту та страх смерті і саме останній підштовхує людство до пошуку миру та безпеки. Зважаючи на те, що «державнацій», до кінця 18- початку 19 століття ще не існувало, ми не можемо ототожнювати розуміння «національної безпеки» в далекому минулому та сьогоденні. За Гоббсом поява держави розглядалася як створення певного порядку, який спрямований на запобігання цій тваринній поведінці на індивідуальному рівні. Проте держави також складаються з лідерів, які самі є звичайними людьми з характерними недоліками. Таким чином, можна вважати, що держави діють на міжнародній арені подібно до людей у природному стані або «природному стані людства». [1] Як наслідок, на міжнародному, міждержавному рівні, держави розглядаються як такі, що змушені діяти егоїстично, щоб забезпечити собі безпеку – тобто вони стурбовані насамперед своєю національною безпекою. [2]

Протягом 18-19 століть сформувалося поняття – індивідуальної безпеки або безпеки особистості. Хоча безпека («safety») коротко згадується в Декларації незалежності США (1776 р.) як основоположний принцип, безпека («security») стала одним із «природних і невідкладних прав людини» у французькій Декларації прав людини і громадянина (1789). В Статті 3 Загальної Декларації прав людини зазначено «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність («security of person»)». Рівень індивідуальної безпеки сприяв розвитку інших напрямів безпеки, зокрема безпеки людини. У розділі Доповіді ПРООН про людський розвиток за 1994 рік під назвою «Нові виміри безпеки людини» також згадуються економічна безпека, безпека здоров'я, екологічна безпека, безпека громад, політична безпека і зокрема продовольча безпека. [3].

Сучасна Копенгагенська школа досліджень безпеки поставила під сумнів основний постулат «чим більше безпеки, тим краще» [4]. Виходячи з розуміння безпеки як мовленнєвого акту, твердження полягає в тому, що політичні питання можуть бути сек'юритизовані (перетворені на питання безпеки) і, таким чином, виходити за межі повсякденної політики, як-от екологічна безпека. Зокрема Сьюзен Стрендж розглядає безпеку як одну з чотирьох «відмінних, але пов'язаних» структур влади в глобальній політичній економіці. [5] Вона визначила структуру безпеки як одну з чотирьох структур влади (на доповнення до виробничої, фінансової та структури знань), яка створюється шляхом забезпечення безпеки (від загальних небезпек, таких як насильство) до населення.

Поняття економічної безпеки у світовій економічній науці та практиці було офіційно введено у XX столітті із заснуванням у США за президентства Рузвельта Федерального комітету з економічної безпеки у 1934 році. У доповіді представлений комітетом першочерговою метою програми економічної безпеки було визначено «забезпечення

адекватного доходу кожній людині дитячого, молодого, середнього чи похилого віку – під час стану хвороби чи здоров'я; з тим, щоб забезпечувати захист від усіх небезпек, що призводять до злиднів і залежності». [6] Відтоді спостерігається посилення уваги держав до проблем економічної безпеки. У 1987 році ООН прийняла резолюцію щодо міжнародної економічної безпеки [7]. Резолюція відзначає зростаючу роль взаємозалежності між державами, що зумовлює взаємну зацікавленість усіх держав в забезпеченні безпечної обстановки у світі шляхом стабілізації економіки, торгівлі, монетарної та фінансової обстановки за рахунок міжнародної економічної співпраці та використання потенціалу багатосторонніх та регіональних організацій. До прикладу, сучасна Стратегія економічної безпеки України до 2025 року визначає економічну безпеку як «стан економіки, за якого досягаються основні національні економічні інтереси». Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України охоплюють наступні виміри економічної безпеки: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, соціальна, фінансова та продовольча. [13]

У вузькому значенні – поняття «безпеки» ототожнюється з військовою могутністю та територіальною цілісністю. В такому випадку економіка є важливою лише тією мірою, якою вона надає матеріальні та фінансові засоби необхідні для досягнення або («продукування») національної безпеки. Позитивна кореляція між економічною та військовою потужністю держави була доведена ще Адамом Смітом, який стверджував, що впровадження вогнепальної зброї радикально змінило правила ведення війни: «великі витрати на вогнепальну зброю дають очевидну перевагу нації, яка найкраще може дозволити собі ці витрати, а отже, багатий і цивілізований народ має перевагу над бідним та варварським народом. У давні часи заможним і цивілізованим було важко захистити себе від бідних і варварських народів. У наш час бідним і варварам важко захиститися від багатих і цивілізованих. Винахід вогнепальної зброї, який на перший погляд здається таким згубним, безумовно, сприятливий як для сталості, так і для розширення цивілізації». [8] Але у сучасних умовах є певні застереження щодо співвідношення економічної та національної безпеки. По-перше, країни виділяють різну частину своїх видатків на безпекові цілі, при чому, за даними SIPRI світові видатки на оборону за останні 60 років істотно знизилися з 6% у 1960, 3% у 1990 до 2,2% у 2020. [9] По-друге, ефективність військових видатків різниться за країнами, оскільки на цей процес впливає сукупність внутрішніх чинників, і зокрема чи може країна собі дозволити сучасні види озброєння. По-третє, великий вплив нематеріальних чинників на перебіг конфлікту (лідерство, особливості місцевості та ін.) по-четверте, економічно слабша країна може залучити підтримку ззовні.

У розширеному значенні – взаємозалежність економічної та національної безпеки посилюється. Національний консенсус та політична стабільність сприяють економічному процвітання, тому погіршення економічних умов може трактуватися як загроза національній безпеці. Якщо економічні зміни відбуваються всередині країни – за це відповідальні виключно внутрішні фактори, однак якщо такі зміни приходять ззовні – вони вважатимуться загрозою. [10] При цьому, Міжнародна організація праці визначає, що джерелом «економічної небезпеки» є ризики (оцінений негативний вплив) та невизначеність (непередбачуваність). [11] І з посиленням глобалізаційних тенденцій, вплив глобальних факторів на національну безпеку держав посилюється. Починаючи з 80-х років ХХ ст. розпочалася широкомасштабна наукова розробка категорії «економічна безпека», зокрема у Лондонському інституті стратегічних досліджень, Стокгольмському інституті досліджень безпеки та Лондонській школі економіки (LSE).

Один із засновників Копенгагенської школи, професор LSE, Баррі Бузан у своїй роботі «Люди, держави та страх» (1983) стверджував, що конкретні економічні загрози національній безпеці, досить важко відрізнити від пасток звичайної економічної конкуренції, окрім двох випадків [12]: по-перше, коли військовий потенціал залежить від постачання ключових стратегічних матеріалів, які отримуються за межами держави. Загрози таким постачанням досить швидко проникають у військовий потенціал, і тому їх можна розглядати майже в тому ж світлі, що й військові загрози; по-друге, коли держави впроваджують економічні стратегії, засновані на максимізації добробуту шляхом розширення торгівлі. З часом така політика призводить до посилення залежності від торгівлі. Звідси деякі країни стають спеціалізованими виробниками сировини, залежними від продажу своєї продукції, а інші стають промисловими центрами, залежними як від постачання сировини, так і від ринків збуту своєї продукції.

Загалом підходи до визначення продовольчої безпеки розвивалися протягом останніх

50 років. Поняття «продовольча безпека» було вперше вжито у 1974 на Всесвітній продовольчій конференції, що відбувалася в Римі. Наступного року було засновано Міжнародний інститут з дослідження продовольчої політики (IFPRI) у Вашингтоні. Еволюція визначень продовольчої безпеки представлена нижче у табл. 1.

Таблиця 1

Еволюція визначень продовольчої безпеки

Рік	Установа	Визначення
1974	ООН	«доступність у будь-який час необхідних світових продовольчих запасів основних продуктів харчування для сталого росту споживання та компенсації коливань виробництва та цін»
1983	ФАО	«забезпечення таких умов, щоб усі люди в будь-який час мали як фізичний, так і економічний доступ до основних видів продовольства, якого вони потребують»
1986	Світовий банк	«забезпечення доступу усіх людей у будь-який час до достатньої кількості їжі для активного і здорового життя людей»
1996	ФАО	ситуацію коли усі люди, у будь який час, мають фізичну, соціальну та економічну можливість доступу до безпечної та поживної їжі, що відповідає їх потребам для активного та здорового життя»
2001	ФАО	«... стан, коли всі люди завжди мають фізичний, економічний і рівний із соціальної точки зору доступ до безпечної і поживного продовольства кількості, достатній для задоволення своїх потреб і переваг у їжі, в обсягах, необхідних для активного й здорового життя»
2020	Група експертів високого рівня з продовольчої безпеки та харчування (HLPE)	«ситуація, яка існує, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим перевагам для активного та здорового життя»

Джерело: складено автором за [14-16]

У науковій літературі традиційно сформувалося 4 виміри продовольчої безпеки, а саме: наявність (достатня кількість і якість їжі), доступ (економічний, соціальний і фізичний), використання (харчовий добробут), стабільність (при раптових потрясіннях або циклічних подіях). На сьогодні визначення продовольчої безпеки трансформувалося з огляду на глобальні загрози. Зокрема, після пандемії COVID-19 у 2020 році Група експертів високого рівня з продовольчої безпеки та харчування (HLPE) визначила 6 вимірів продовольчої безпеки, додавши до чотирьох вищезгаданих агентську функцію (соціально-політичні урядові структури дозволяють досягти продовольчої безпеки) та сталість (потреби в їжі забезпечуються відповідно до довгострокового відновлення природних, соціальних та економічних систем). [15]

Висновок. В роботі досліджено еволюцію ланцюжку наступних понять «безпека», «національна безпека», «економічна безпека», «продовольча безпека». У результаті було з'ясовано, що поняття «національна безпека» базується на визначеннях та принципах «безпеки». У результаті розвитку постіндустріального суспільства та ускладнення соціальних, державних відносин цей термін було адаптовано до економічного напрямку. В цілому, з'ясовано, що концепція продовольчої безпеки – це динамічна складова економічної безпеки, що адаптується до вимог свого часу.

1.Hobbes, T. 1996. Leviathan. Oxford: Oxford University Press.

2.Walt, S. 1991. 'The renaissance of security studies.' International Studies Quarterly 35(2): 211–39.
2010. 'Realism and Security.' Oxford Research Encyclopedia of International Studies. doi:10.1093/acrefore/9780190846626.013.286

3. United Nations Development Programme (UNDP). 1994. "New Dimensions of Human Security." In Human Development Report 1994, 22–46. Oxford: Oxford University Press. Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf

4.Wæver, Ole. 1995. "Securitization and Desecuritization." In On Security, edited by Ronnie D. Lipschutz, 46–86. New York: Columbia University Press. - с. 47

5.Strange S. et al. The retreat of the state: The diffusion of power in the world economy. – Cambridge university press, 1996.

6. The Committee on Economic Security (CES). REPORT OF THE COMMITTEE ON ECONOMIC

- SECURITY. Режим доступу: <https://www.ssa.gov/history/reports/ces/ces.html>
7. UN, Resolutions and decisions adopted by the General Assembly during its 42nd session, Volume 1, 15 September-21 December 1987. - A/42/49. - 1988. - p. 126-127
8. Smith A. The wealth of nations [1776]. – na, 1937. – Т. 11937.
9. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security. Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>
10. Luciani G. The Economic Content of Security //Journal of Public policy. – 1988. – Т. 8. – №. 2. – С. 151-173.
11. ILO.Economic security for a better world. Geneva, 2004 – 450 с.
12. Buzan B. People, States and Fear; The National Security Problem in International Relation. – The University of North Carolina Press, 1983.
13. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/print>
14. FAO. 1996. Rome Declaration on World Food Security. Режим доступу: <http://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>.
15. Заходим М. В. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави //Інноваційна економіка. – 2022. – №. 1. – С. 31-37.
16. HLPE. 2020. Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. Режим доступу: <https://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>.

УДК 336.1

DOI: 10.31733/17-03-2023-509-511

О. ВОЗНЮК

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

д.ю.н., проф. **Ірина ПАТЕРИЛО**

*(Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара)*

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТОРСЬКОГО ЗВІТУ (ВИСНОВКУ): МАТЕРІАЛЬНИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Аудиторський звіт – один із найголовніших складових частин аудиторського процесу, оскільки тоді формуються підсумки виконаних аудиторських процедур, узагальнюються виявлені помилки, визначається їх сукупний вплив на фінансову звітність і висловлюється думка аудитора щодо її достовірності, повноти відповідності чинному законодавству.

Аудиторський звіт - це документальне закріплення аудитором виявлених порушень, помилок та відхилень від чинного законодавства та встановлених стандартів здійснення господарської діяльності, ведення обліку та складання звітності, а також проведена аудитором оцінка стану бухгалтерського обліку та достовірності звітності на певну дату. Інформація, що наводиться в аудиторському звіті, має бути більш детальною, надійною і компетентною, а також незалежною, об'єктивною і правдивою. Аудиторський звіт складається в довільній формі, призначений для замовника, і його зміст не підлягає оприлюдненню [7].

Головною метою аудиту є вираження думки про достовірність фінансової звітності і відповідність порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України. Саме аудит сприяє запобіганню фінансових порушень на підприємстві, підробок, випадкових помилок, недоліків в організації обліку [2, с. 411].

Відповідно до нових вимог Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (2017 року) результати незалежної аудиторської перевірки оформляються таким видом підсумкової документації, як «Звіт аудитора». Зі зміною назви узагальнюючого документа результатів аудиту не змінюється його структура та змістовне наповнення за виключенням окремих складових, щодо висловлення думки аудитора. Серед теоретиків та практиків сфери аудиту не має чіткої